

ГЕНДЕРНО-ОРІЄНТОВАНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ

ДОВІДКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ЩО ТАКЕ ГЕНДЕРНО-ОРІЄНТОВАНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ?

Гендерно орієнтоване бюджетування (ГОБ) – це інструмент управління, що використовується для аналізу та реструктуризації доходів і видатків бюджету для того, щоб в його статтях було справедливо представлено різноманітні потреби жінок, чоловіків, дівчат і хлопців в контексті сталого розвитку, а також підходу, що ґрунтується на правах людини. Крім іншого, це також стратегія досягнення рівності між жінками та чоловіками, яка приділяє увагу тому, як збираються та витрачаються державні ресурси в гуманітарній діяльності, питаннях розвитку та миру.

ГОБ не передбачає створення окремих бюджетів для жінок і чоловіків або розподіл бенефіціарів за статтю. Натомість весь бюджетний процес має бути гендерно орієнтованим, а бюджетні асигнування розподілятися згідно чинній державній політиці у сфері гендерної рівності. ГОБ є невід’ємною частиною програмного бюджетування, яке передбачає ефективне та орієнтоване на результат державне управління, що сприяє контролю над виконанням зобов’язань в сфері гендерної рівності, підвищенню рівня прозорості та протидії корупції.

По суті, ГОБ означає інтеграцію гендерного підходу в бюджетний процес, в якому передбачається проведення періодичних оцінок та аналізу впливу

Цю публікацію було підготовлено за фінансової підтримки Європейського Союзу. Зміст цієї публікації є цілковитою відповідальністю NIRAS і не обов’язково відображає погляди ЄС.

КОРОТКО ПРО ПРОЄКТ «ЄС ЗА ГЕНДЕРНУ РІВНІСТЬ: СЛУЖБА ДОПОМОГИ РЕФОРМАМ»

Проєкт “ЄС за гендерну рівність: Служба допомоги реформам” фінансується Європейським Союзом і надає підтримку урядам¹ та представництвам ЄС в країнах Східного партнерства (ЕaP)² з питань інтеграції гендерного підходу до нових законів, стратегій, програм і документів при впровадженні реформ, сприяючи таким чином досягненню ефективних результатів як для жінок, так і для чоловіків.

ЦІЛЬОВА АУДИТОРІЯ

Інформація може бути корисною тим, хто розробляє законодавство, політики, програми та проєкти (персонал державних установ, представництв ЄС, організацій громадянського суспільства та інших міжнародних партнерів з розвитку) на користь людей у країнах Східного партнерства та за їх межами. Також вона може стати в пригоді для дослідників/ць, представників/ць академічних кіл та засобів масової інформації в цих країнах, які проводять дослідження та/або надають консультації щодо розробки та реалізації законодавства та політик.

¹ У Білорусі Служба допомоги реформам надає підтримку лише Представництву ЄС.
² Східне партнерство – це спільна ініціатива ЄС, його держав-членів і шести східноєвропейських країн-партнерів: Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови та України.

ЄС за гендерну рівність: Служба допомоги реформам

Проєкт реалізується:

бюджетів на становище жінок і чоловіків, що далі підкріплюється переглядом та коригуванням відповідної політики задля зменшення гендерної нерівності та дисбалансів.

Такий тип бюджетування сприяє підзвітності урядів щодо цільового використання державних ресурсів згідно потреб бенефіціарів – жінок і чоловіків, дівчат і хлопців – і забезпечує інтеграцію гендерного підходу у всі державні стратегії та програми відповідно до міжнародних договорів і національних стратегій розвитку.

ЄС підтримує гендерно орієнтоване бюджетування в рамках ГПД III задля:

- сприяння підзвітності, ефективності, прозорості та справедливості фіскального планування та бюджетування;
- протидії корупції та забезпечення більшої ефективності кожної інвестиції;
- підвищення участі жінок і чоловіків, які належать до різних груп, у бюджетному процесі, наприклад, шляхом впровадження заходів для рівного залучення жінок і чоловіків при підготовці бюджетів;
- гарантування розподілу бюджетних коштів між жінками та чоловіками, дівчатами та хлопцями з урахуванням їхніх різноманітних потреб та інтересів;
- зменшення гендерних розривів, підвищення гендерної рівності та розширення можливостей жінок, а також сприяння економічному розвитку.

ГОб слід здійснювати на всіх рівнях задля інтеграції гендерного підходу в державний, регіональні та місцеві бюджети. Інструмент гендерно орієнтованого бюджетування можна також використовувати в приватному секторі або в різних проєктах розвитку.

Активна участь громадянського суспільства на всіх етапах бюджетного процесу є важливою запорукою просування гендерно орієнтованого бюджетування. Організації громадянського суспільства (ОГС) можуть забезпечити незалежний гендерний аналіз бюджету, подати свої пропозиції на етапі його планування, організувати громадські слухання на етапі його прийняття, виступати спостерігачами при моніторингу та оцінці його виконання, а також поширювати інформацію серед громадськості з метою просування соціально-орієнтованих, справедливих, ефективних та прозорих бюджетів.

Водночас, слід запровадити відпрацьовані правові механізми партисипативного процесу бюджетування, а громадянське суспільство слід посилити шляхом інформування та забезпечення інструментів, необхідних для впливу на фіскальні рішення.

В ЧОМУ ПОЛЯГАЄ ВАЖЛИВІСТЬ ГОб?

Після прийняття Плану дій ЄС щодо гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок у зовнішніх відносинах на 2020-2025 рр. (ГПД III), який закликає до гендерно рівного світу, Європейська комісія взяла на себе зобов'язання просувати гендерно орієнтоване бюджетування через програми, які підтримують управління державними фінансами. ГПД III вимагає, щоб нові звіти про оцінку державних видатків і фінансової підзвітності (PEFA) включали модуль щодо гендерної чутливості.

Гендерно орієнтоване бюджетування є також частиною показника ЦСР 5.п.1. 2, який вимірює *«частку країн із системами відстеження державних асигнувань на досягнення гендерної рівності і розширення прав і можливостей жінок.»* Таким чином політичні та правові вимоги щодо досягнення гендерної рівності пов'язуються з розподілом ресурсів для їх реалізації.

Гендерно орієнтоване бюджетування – це потужний інструмент управління, який сприяє просуванню гендерної рівності та покращенню якості державних послуг, орієнтованих на конкретних споживачів; а також зменшенню бідності, підвищенню ефективності використання ресурсів і добробуту цільових груп населення. У результаті забезпечується більш стале та інклюзивне зростання.

ЯКИЙ ПОРЯДОК ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНО-ОРІЄНТОВАНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ?

Впровадження ГОб потребує комплексу заходів у сфері законодавства та бюджетування. Ключовим компонентом є наявність / забезпечення наявності даних, дезагрегованих за статтю, або відповідна підтримка з боку партнерів для їх отримання.

Важливою передумовою є розробка нормативно-правової бази та національної гендерно орієнтованої методології бюджетування, а також системи показників для гендерного аналізу бюджету. Оскільки бюджетні рішення завжди є політичними, мобілізація політичної волі для інтеграції гендерного підходу в управління державними фінансами є життєво важливою для реалізації ГОБ.

Ключовими факторами, які сприяють успішному впровадженню ГОБ, є наявність:

- цілеспрямованої політики з питань гендерної рівності та національного інституційного механізму для її просування;
- політичної волі для інтеграції гендерного підходу в бюджетний процес;
- гендерної статистики, що служить доказовою базою для кращого узгодження бюджетних рішень із поточною ситуацією, а також для усунення гендерних диспропорцій;
- заходів з інформування та підвищення обізнаності з питань, пов'язаних із гендерною рівністю, зокрема для покращення розуміння національної гендерної політики;
- можливостей для рівної участі чоловіків і жінок у бюджетному процесі.

Впровадження ГОБ вимагає від державних установ використовувати такі моделі управління фінансами, системи і процеси, які враховують гендерні потреби жінок і чоловіків, а також різний вплив фіскальної політики та практики на жінок і чоловіків.

В ідеалі ГОБ потрібно інтегрувати у весь бюджетний цикл – від планування бюджету та його виконання до моніторингу й оцінки ефективності та результативності фіскальної політики, та її впливу на жінок і чоловіків.

На **етапі планування бюджету** ГОБ передбачає наступне:

- оцінку впливу бюджетних пропозицій на досягнення гендерної рівності, включаючи надання послуг чоловікам, жінкам та різним групам жінок і чоловіків;
- підготовку бюджетного циркуляру, який вимагає від бюджетних підрозділів враховувати гендерні аспекти у бюджетних заявках;
- підготовку бюджетної документації, що містить

інформацію про ефективність надання послуг з розбивкою за статтю;

- ретельний законодавчий аналіз бюджетних пропозицій, що враховує гендерні наслідки видатків, а також фіскальної політики та програм.

На **етапі виконання бюджету** ГОБ передбачає наступне:

- видатки на програми, які безпосередньо спрямовані на забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків (прямі асигнування);
- видатки на гендерно чутливі державні послуги, які враховують потреби жінок і чоловіків, які належать до конкретних цільових груп (пряме фінансування);
- видатки на галузеві програми, що передбачають інтеграцію гендерного підходу (непряме фінансування).

Відстеження цих типів видатків потребує значущої та дієвої методології для оцінки вигоди, яку жінки та чоловіки отримують від державних асигнувань, а також впливу цих асигнувань на гендерну рівність.

Етап **оцінки і звітності** Уряду про реалізацію бюджетної політики має включати звіт про бюджетні асигнування на досягнення гендерної рівності та видатки на гендерно чутливі державні послуги.

На останньому етапі бюджетного циклу – **зовнішня перевірка та аудит** – аналізуються державні фінанси з точки зору їх справедливого розподілу та впливу на гендерну рівність, та надаються рекомендації для врахування у майбутній діяльності.³

На практиці, залежно від політичного контексту, ступеня охоплення та стадії бюджетного процесу, ініціативи ГОБ фокусуються на різних аспектах і можуть мати різні форми. Такі ініціативи можуть:

- передбачати підготовку окремого документу, який подається разом із бюджетом;
- бути інтегровані на постійній основі у відомчі процеси та аналіз програм;
- бути офіційними бюджетними пропозиціями чи окремими документами, що готуються неурядовими зацікавленими особами.

³ PEFA Секретаріат, *Додаткові умови оцінки гендерно-орієнтованого управління державними фінансами*. Вашингтон, січень 2020 р., <https://www.pefa.org/gender>

ПЕРЕДОВА ПРАКТИКА

 Австрія є однією з трьох країн світу, яка включила гендерно орієнтоване бюджетування до своєї конституції. ГОБ розглядається як важливий інструмент для інтеграції гендерного підходу в державну політику та визначення чітких обов'язків, що покладаються на уряд в сфері реалізації гендерної політики.

Федеральні міністерства мають чітко просувати рівність між жінками та чоловіками у відповідних бюджетних документах, що означає включення гендерних цілей, заходів та показників до стратегічних звітів, федерального бюджету та супровідної документації згідно з законом про федеральний бюджет.

 З 2003 року **Україна** виступила ініціатором низки гендерно орієнтованих бюджетних ініціатив. Завдяки проєкту ГОБ в Україні, який підтримувався Шведським агенством з міжнародної співпраці та розвитку (Sida) і впроваджувався NIRAS у 2014-2020 рр., було досягнуто значного прогресу. Міністерством фінансів України (Мінфін), що був головним бенефіціаром проєкту, було впроваджено гендерно орієнтований підхід на всіх етапах бюджетного процесу як на державному, так і на місцевому рівнях. Мінфін включив гендерний підхід у відповідні нормативно-правові акти, що регулюють весь бюджетний процес: від розробки і розгляду бюджетної декларації, проєкту бюджету та прогнозу місцевих бюджетів до складання проєктів бюджетів, розгляду проєкту та прийняття закону про Державний бюджет України та рішень про місцеві бюджети.

Процес також включає виконання державного та місцевих бюджетів, підготовку та розгляд звітів про їх виконання та прийняття відповідних рішень за результатами розгляду.

 Міністерство фінансів **Азербайджану** включило бюджетування, орієнтоване

на результат, у реалізацію реформ управління державними фінансами. Ця бюджетна реформа створює можливість запровадити гендерно орієнтоване бюджетування.

Постанова Уряду **Грузії** № 182 від 17 квітня 2018 р. «Про затвердження Плану дій уряду щодо захисту прав людини на 2018-2020 рр.» наголошує на принципах гендерної рівності в бюджетному процесі, впроваджує гендерний аналіз законопроєктів, а також державного бюджету Грузії на 2019 та 2020 рр., шляхом підготовки рекомендацій та їх врахування у фінальних документах задля інтеграції принципів гендерної рівності в державну політику.

У **Республіці Молдова** було організовано серію тренінгів з ГОБ для Міністерства фінансів, регіональних казначейств, а також Міністерства освіти, щоб привернути увагу осіб, які приймають рішення, та підготувати їх до впровадження ГОБ у бюджетний процес.

Комітет сприяння розвитку Організації економічного співробітництва та розвитку (**ОЕСР**) проаналізував [найкращі практики гендерно орієнтованого бюджетування](#). У відповідному документі ОЕСР представлено ключові параметри, які є спільними для успішного впровадження гендерно орієнтованого бюджетування в державах-членах ОЕСР, і в межах роботи ОЕСР з країнами щодо розробки та впровадження ГОБ.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

- [Сторінка проєкту «ЄС за гендерну рівність: Служба допомоги реформам»](#)
- [Бібліотека з питань гендерної рівності](#)
- [Веб-сторінка EU Neighbours East](#)

ДЛЯ БІЛЬШ
ДЕТАЛЬНОЇ
ІНФОРМАЦІЇ ДИВ.
БІБЛІОТЕКУ З
ПИТАНЬ ГЕНДЕРНОЇ
РІВНОСТІ